

УДК 330.34

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.192.87-91>**Морозова С.А.**

кандидат економічних наук

Український державний університет науки і технологій

Morozova Svitlana

Ukrainian State University of Science and Technology

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0118-3502>**Троян В.Д.**

Український державний університет науки і технологій

Troyan Valentin

Ukrainian State University of Science and Technology

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО БІЗНЕСУ

Метою статті є визначення теоретико-концептуальних засад розвитку екологічного бізнесу. Проаналізовано сучасний стан розвитку екологічного бізнесу в Україні. Зазначено, що розвиток екологічного бізнесу має ключове значення для післявоєнної відбудови України, оскільки він сприяє створенню стійкої та екологічно відповідальної економіки. Встановлено, що розвиток екологічного бізнесу може допомогти Україні адаптуватися до нових міжнародних стандартів та вимог щодо сталого розвитку, що сприятиме інтеграції країни у глобальні економічні процеси. Доведено необхідність та важливість дослідження теоретичних основ розвитку екологічного бізнесу в контексті вітчизняної економіки. Визначено та розкрито складові теоретико-концептуальних засад формування та розвитку екологічного бізнесу. Проаналізовано перспективи розвитку екологічного бізнесу в Україні.

Ключові слова: екологічний бізнес, зелена економіка, розвиток економіки, післявоєнна відбудова, сталий розвиток.

THEORETICAL AND CONCEPTUAL BASIS OF ECOLOGICAL BUSINESS DEVELOPMENT

The state of development of ecological business in Ukraine today is characterized by a gradual increase in interest in sustainable development and the introduction of green technologies. The main obstacles remain imperfect legislation, lack of state support and funding, lack of proper infrastructure and insufficient level of environmental awareness among the population. In this context, there is also a need to develop theoretical and conceptual foundations that will help to clearly define approaches, principles and models of ecological business development. The purpose of the article is to determine the theoretical and conceptual foundations of the development of ecological business. The current state of development of ecological business in Ukraine is analyzed. It is noted that the development of ecological business is of key importance for the post-war reconstruction of Ukraine, as it contributes to the creation of a sustainable and environmentally responsible economy. It has been established that the development of ecological business can help Ukraine adapt to new international standards and requirements for sustainable development, which will contribute to the country's integration into global economic processes. The necessity and importance of researching the theoretical foundations of ecological business development in the context of the domestic economy has been proven. The components of the theoretical and conceptual foundations of the formation and development of ecological business are defined and revealed. The prospects for the development of ecological business in Ukraine are analyzed. Thus, ecological business is based on several key theoretical foundations, including the concept of sustainable development, the theory of natural capital, and the circular economy model. The conceptual foundations of the development of ecological business include the principles of ecological management, innovativeness and ecological technologies, as well as social responsibility of business. It is noted that for the further development of ecological business in Ukraine, a clear strategy is needed, which will include stimulating investments, improving legislation, developing infrastructure and increasing environmental awareness of society.

Keywords: ecological business, green economy, economic development, post-war reconstruction, sustainable development.

JEL classification: O44, Q56

Постановка проблеми. Екологічний бізнес, також відомий як «зелений бізнес» або «сталий бізнес», стає все більш актуальним в умовах зростаючої глобальної екологічної кризи та усвідомлення необхідності збереження природних ресурсів. Цей вид бізнесу спрямований на мінімізацію негативного впливу на довкілля, зменшення вуглецевого сліду, підвищення ефективності використання ресурсів і сприяння розвитку сталого суспільства.

Стан розвитку екологічного бізнесу в Україні на сьогоднішній день характеризується поступовим зростанням інтересу до сталого розвитку та впровадження зелених технологій. У країні спостерігається активізація підприємницької діяльності, спрямованої на впровадження екологічних інновацій, зокрема у сферах енергетики, переробки відходів, агробізнесу та транспорту. Все більше компаній усвідомлюють необхідність переходу на екологічно чисті технології, що обумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, включаючи тиск міжнародних партнерів і ринків.

Попри зростаючий інтерес, розвиток екологічного бізнесу в Україні стикається з низкою викликів. Основними перешкодами залишаються недосконале законодавство, нестача державної підтримки, відсутність належної інфраструктури та недостатній рівень екологічної свідомості серед населення. Водночас, залишається проблема фінансування зелених ініціатив, оскільки доступ до капіталу для таких проєктів є обмеженим. У цьому контексті виникає необхідність також розробки теоретико-концептуальних основ, які допоможуть чітко визначити підходи, принципи та моделі розвитку екологічного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність теми екологічного бізнесу підтверджується численними науковими публікаціями на цю тему. Так, Г. Поясник розглядає екологічне підприємництво в контексті післявоєнної відбудови країни. Автором визначено, що до основних проблем розвитку екологічного бізнесу в Україні відносяться недостатня кількість клієнтів, непрогнозована ситуація в країні та відсутність достатнього капіталу [1]. Колектив авторів Ю. Орловська, Т. Яковишина та Є. Орловський проаналізував теоретичні та практичні аспекти розвитку циркулярної економіки в контексті зеленого будівництва [2]. Науковці В. Чала та А. Глушенко дослідили основні напрямки розвитку європейської інтеграційної політики в контексті зеленої економіки та зробили висновки щодо необхідності використовувати європейський досвід при впровадженні зеленого курсу в Україні [3]. А. Кумачова розглядає ключові аспекти державного регулювання зеленої економіки для встановлення основних напрямків розвитку цієї концепції в умовах України [4].

Ці та численні інші дослідження роблять значний внесок у становлення та розвиток зеленої економіки й екологічного бізнесу в Україні. Проте, враховуючи постійні зміни у глобальному вимірі, непередбачувані події та невирішеність багатьох питань у цій сфері, певні аспекти розвитку екологічного бізнесу потребують подальших досліджень.

Метою статті є визначення теоретико-концептуальних засад розвитку екологічного бізнесу.

Виклад основних результатів дослідження. Наразі відсутній єдиний підхід до визначення екологічного або «зеленого» бізнесу чи екологічного підприємництва. Так, екологічним підприємництвом пропонується вважати форму діяльності підприємців, які прагнуть досягти як високих ринкових, так і екологічних цілей [7]. Іншим підходом є трактування екологічного підприємництва як діяльності, що спрямована на виробництво товарів і надання послуг, що запобігають, вимірюють, усувають або обмежують екологічну шкоду, ліквідовують відходи, знижують рівень шуму, а також впроваджують екологічно чисті технології для зменшення забруднення навколишнього середовища [8].

Важливість визначення теоретичних основ розвитку екологічного бізнесу підтверджується такими аспектами:

По-перше, теоретичні основи дозволяють визначити чіткі принципи та підходи до розвитку екологічного бізнесу. Це включає інтеграцію екологічних, економічних та соціальних аспектів у бізнес-діяльність. В Україні це особливо актуально, оскільки країна має величезний потенціал для розвитку зелених технологій та використання відновлюваних джерел енергії.

По-друге, науково обґрунтовані концептуальні основи допоможуть українським підприємствам адаптуватися до нових міжнародних стандартів та вимог щодо екологічної відповідальності. Це стане важливим кроком на шляху до інтеграції України у глобальні ринки, де екологічні критерії стають все більш важливими для споживачів та інвесторів.

По-третє, розробка теоретичних основ екологічного бізнесу сприятиме формуванню національної політики, спрямованої на підтримку зелених ініціатив. Це дозволить створити сприятливе середовище для розвитку екологічного підприємництва, стимулювати інновації та залучати інвестиції у сталий розвиток.

До того ж, розвиток екологічного бізнесу має ключове значення для післявоєнної відбудови України, оскільки він сприяє створенню стійкої та екологічно відповідальної економіки. Після масштабних руйнувань, які зазнала країна, відбудова має бути спрямована не лише на відновлення інфраструктури, але й на запровадження нових підходів, які враховують екологічні виклики сучасності. Екологічний бізнес може стати важливим джерелом інновацій, створюючи нові робочі місця в таких секторах, як відновлювальна енергетика, переробка відходів, екологічне будівництво та зелений транспорт. Це дозволить не лише відновити економіку, але й зробити її більш стійкою до майбутніх викликів [1,5,9].

Розвиток екологічного бізнесу може допомогти Україні адаптуватися до нових міжнародних стандартів та вимог щодо сталого розвитку, що сприятиме інтеграції країни у глобальні економічні процеси. Залучення іноземних інвесторів, які орієнтуються на екологічно чисті технології, стане можливим лише за умови створення сприятливого бізнес-середовища для таких

ініціатив. Це, у свою чергу, дозволить Україні не лише швидше відновитися після війни, але й закласти фундамент для довгострокового економічного зростання, що базується на принципах сталого розвитку.

До основних видів екологічного бізнесу або екологічного підприємництва відносять такі: виробництво екологічно чистої техніки, продукції та приладів, еко-відтворення, вторинне використання ресурсів, використання ресурсозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії, органічне сільськогосподарське виробництво [1].

Вивчення наукових робіт щодо засад формування та розвитку екологічного бізнесу дозволяє дійти висновку, що (рис. 1):

- по-перше, екологічний бізнес базується на кількох ключових теоретичних засадах, серед яких концепція сталого розвитку, теорія природного капіталу та модель циркулярної економіки;
- по-друге, до концептуальних основ розвитку екологічного бізнесу можна віднести принципи екологічного управління, інноваційність та екологічні технології, а також соціальна відповідальність бізнесу.

Рис. 1. Теоретико-концептуальні засади формування та розвитку екологічного бізнесу
Джерело: Авторська розробка

Розглянемо більш детально основи формування та розвитку екологічного бізнесу.

Концепція сталого розвитку передбачає, що розвиток бізнесу повинен забезпечувати задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток інтегрує економічні, соціальні та екологічні аспекти, що забезпечує баланс між економічним зростанням та збереженням довкілля.

Теорія природного капіталу. Природний капітал включає всі ресурси, які люди отримують від природи: землю, воду, повітря, біорізноманіття тощо. Екологічний бізнес розглядає ці ресурси як капітал, який потрібно зберігати та відтворювати, а не просто використовувати. Це забезпечує довгострокову стійкість бізнесу.

Модель циркулярної економіки – це модель, в якій продукти, матеріали та ресурси використовуються повторно та рециклуються, що мінімізує відходи та забруднення. Цей підхід є важливим для екологічного бізнесу, оскільки він сприяє збереженню ресурсів і зниженню екологічного впливу.

Екологічний бізнес дотримується принципів екологічного управління, які включають ефективне

використання ресурсів, мінімізацію викидів, запобігання забрудненню та використання відновлюваних джерел енергії. Це забезпечує мінімальний вплив на довкілля та підтримку екологічного балансу.

Інновації відіграють ключову роль у розвитку екологічного бізнесу. Впровадження екологічно чистих технологій, таких як відновлювані джерела енергії, біотехнології, системи очищення води та повітря, сприяють зменшенню екологічного навантаження та підвищенню ефективності бізнесу.

Соціальна відповідальність бізнесу: Важливим аспектом екологічного бізнесу є його соціальна відповідальність. Це включає відповідальне ставлення до суспільства, підтримку соціальних ініціатив, розвиток місцевих громад та забезпечення екологічної безпеки для населення. Соціальна відповідальність також сприяє підвищенню репутації бізнесу та його довгостроковій стійкості.

Аналізуючи перспективи розвитку екологічного бізнесу в Україні, слід, перш за все, визначити такі головні напрями:

1. Відновлюванні джерела енергії. Україна має значні природні ресурси для розвитку

відновлюваної енергетики, зокрема сонячної, вітрової, біоенергетики та гідроенергетики. Цей сектор може стати ключовим драйвером екологічного бізнесу, забезпечуючи не лише енергетичну незалежність країни, а й створюючи нові робочі місця та стимулюючи економічне зростання. В цілому, відновлювані джерела енергії можуть стати фундаментом стійкої, безпечної та екологічно чистої енергетичної системи України в поствоєнний період, сприяючи одночасно її економічному та соціальному відродженню.

2. Екологічно чисті продукти та послуги. Все більше споживачів віддають перевагу екологічно чистим товарам та послугам, що створює ринок для розвитку екологічного бізнесу. Компанії, які впроваджують зелені технології, мають можливість зайняти нішу в цьому сегменті та підвищити свою конкурентоспроможність. Отже, екологічно чисті продукти та послуги можуть стати важливим фактором модернізації української економіки в цілому, підвищення її конкурентоспроможності та забезпечення довгострокового сталого розвитку країни.

3. Підтримка міжнародних організацій та фінансових інститутів. Міжнародні організації, такі як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський Союз, а також інші донори активно підтримують розвиток екологічного бізнесу в Україні через фінансування, технічну допомогу та консалтингові послуги. Отже, їхня підтримка допомагає подолати фінансові, технічні та інституційні бар'єри, сприяє інтеграції в глобальну економіку та підвищує стійкість

українського бізнесу перед викликами зміни клімату та іншими екологічними загрозами.

Висновки. Екологічний бізнес є ключовим елементом сучасної економіки, який сприяє збереженню довкілля та розвитку сталого суспільства. Теоретико-концептуальні основи екологічного бізнесу включають концепції сталого розвитку, природного капіталу та циркулярної економіки, а також принципи екологічного управління, інноваційності та соціальної відповідальності. Ці основи допомагають бізнесу забезпечувати довгострокову стійкість, мінімізувати негативний вплив на довкілля та сприяти розвитку екологічної свідомості в суспільстві.

Уряд та міжнародні організації почали звертати більше уваги на розвиток екологічного бізнесу в Україні, пропонуючи фінансову та технічну підтримку для реалізації зелених проектів. Однак ці зусилля ще потребують значного посилення для досягнення видимих результатів. Для подальшого розвитку екологічного бізнесу в Україні необхідна чітка стратегія, яка включатиме стимулювання інвестицій, вдосконалення законодавства, розвиток інфраструктури та підвищення екологічної свідомості суспільства.

В Україні, яка стикається з численними екологічними та економічними проблемами, розвиток екологічного бізнесу може стати ключовим фактором для забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Поясник Г. В. Роль екологічного підприємництва в умовах післявоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-11>.
2. Орловська Ю.В., Яковичина Т.Ф., Орловський Є.С. Зелене будівництво як складова політики ЄС щодо розвитку циркулярної економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 5 (05). С. 365-371. URL: https://easterneurope-ebm.in.ua/journal/5_2016/70.pdf.
3. Чала В. С., Глущенко А. Основні напрямки розвитку європейської інтеграційної політики в контексті зеленої економіки. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 9. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13347171>.
4. Кумачова А. С. Політика формування та розвитку «зеленої економіки» як специфічний об'єкт державного регулювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=934>.
5. Чала В.С. Повеєнна розбудова в Україні зеленої економіки: основні сценарії. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 1 (127). С. 12-18. DOI <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-1-2>.
6. Ivanov S.V., Vatchenko O.B., Svystun K.O., Vatchenko B.S., Razumova H.V. Decoupling analysis of Ukraine's economy in terms of its sustainable development. *Sci. innov.* 2020. Vol. 16. № 3 (93). P. 3-13. DOI <https://doi.org/10.15407/scine16.03.003>.
7. Schaltegger S. A. Framework for Ecopreneurship: Leading Bioneers and Environmental Managers to Ecopreneurship. *Greener Management International*. 2002. № 38. P. 45-58.
8. Купалова Г. І. Екологічне підприємництво як невід'ємна складова сталого розвитку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2011. № 26. С. 35-39.
9. Паласевич М. Б., Мурдза П. А. Відновлювана енергетика як фактор підвищення енергоефективності національної економіки. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 8. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13166251>.
10. Dimmelmeier A. Rethinking Scenario Analysis from a Green and Social Perspectives. Foundation for European Progressive Studies: Brussels, Belgium. 2021. 13 p. URL: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2021/11/Rethinking-Scenario-Analysis-from-a-Green-and-Social-Perspective.pdf>.
11. European Commission. Circular Economy Action Plan. 2020. URL:

http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/index_en.htm.

References

1. Poiasnyk, H. (2023). Rol ekolohichnoho pidpriemnytstva v umovakh pisliavoiennoi vidbudovy [The role of ecological entrepreneurship in the conditions of post-war reconstruction]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-11> [in Ukrainian].
2. Orlovska, Yu.V., Yakovyshyna, T.F., & Orlovskiy, Ye.S. (2016). Zelene budivnytstvo yak skladova polityky YeS shchodo rozvytku tsyrkuliarnoi ekonomiky [Green building as an element of EU policy of circular economy development]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 5 (05), 365-371. Retrieved from https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/5_2016/70.pdf [in Ukrainian].
3. Chala, V., & Hlushchenko, A. (2024). Osnovni napriamky rozvytku yevropeiskoi intehtratsiinoi polityky v konteksti zelenoi ekonomiky. Main directions of the development of the European integration policy in the context of the green economy. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii – Achievements of the Economy: Prospects and Innovations*, 9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13347171> [in Ukrainian].
4. Kumachyova, A. (2015). Polityka formuvannia ta rozvytku «zelenoi ekonomiky» yak spetsyfichniy ob'ekt derzhavnogo rehuliuвання [Policy formation and development of "green economy" as a specific object of public regulation]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 12. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=934> [in Ukrainian].
5. Chala, V. (2023). Povoienna rozbudova v Ukraini zelenoi ekonomiky: osnovni stsenarii [Post-war development of the green economy in Ukraine: main scenarios]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo – State and regions. Series: Economics and Business*, 1 (127), 12-18. <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-1-2> [in Ukrainian].
6. Ivanov, S.V., Vatchenko, O.B., Svystun, K.O., Vatchenko, B.S., & Razumova, H. V. (2020). Decoupling analysis of Ukraine's economy in terms of its sustainable development. *Sci. innov*, 16, 3 (93), 3-13. <https://doi.org/10.15407/scine16.03.003>.
7. Schaltegger, S. A. (2002). Framework for Ecopreneurship: Leading Bioneers and Environmental Managers to Ecopreneurship. *Greener Management International*, 38, 45-58.
8. Kupalova, H. I. (2011). Ekolohichne pidpriemnytstvo yak nevidiemna skladova staloho rozvytku Ukrainy [Ecological entrepreneurship as an integral component of sustainable development of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-special sciences*, 26, 35-39 [in Ukrainian].
9. Palasevych, M., & Murdza, P. (2024). Vidnovliuvana enerhetyka yak faktor pidvyshchennia enerhoefektyvnosti natsionalnoi ekonomiky [Renewable energy as a factor in increasing the energy efficiency of the national economy]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii – Achievements of the Economy: Prospects and Innovations*, 8. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13166251> [in Ukrainian].
10. Dimmelmeier, A. (2021). Rethinking Scenario Analysis from a Green and Social Perspectives. Foundation for European Progressive Studies: Brussels, Belgium. Retrieved from <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2021/11/Rethinking-Scenario-Analysis-from-a-Green-and-Social-Perspective.pdf>.
11. European Commission (2020). Circular Economy Action Plan. Retrieved from http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/index_en.htm.